

AU!

Hivern 2004
REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

EL COLOM BLANCH
MORELLA.

D. Pedro Soldevila a D. Manuel Dodina y Puyalt.

Merico Call = 1

Tarragona

Lerida.

Badia lona

Santiago Gavia,

Valencia

Merico Call Badia

MORELLA
29
JUL
1852
VALENCIA

Merico

Sra Vinda de D Pedro Soldevila
Call 15

Barcelona

Filatèlia

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

Marquesa de Fuente el Sol, 2
12300 MORELLA
Tf. 964 160 174

DES DEL 1900, L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

SERVICI D'INFORMACIÓ BIBLIOGRÀFICA

A petició d'alguns dels nostres socis, estem enviant correus electrònics amb referències a articles publicats en els llibres i revistes que ens apleguen d'arreu, per si els interessa fotocopiar-lo o que els prestem la publicació uns dies.

Actualment enviem informacions d'**arqueologia** i **sociolingüística**.

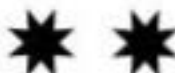
Si us interessa rebre-les, indiqueu-nos la vostra adreça electrònica i la matèria del vostre interès.

Lamentem no poder fer-ho de totes les matèries per manca de temps, però ho podem parlar si no en teniu prou amb la lectura de la secció *La Bústia*.

Tel. 964 160 125

Fax 964 160 151

Portal de Sant Mateu, 3 · 12300 MORELLA Castelló

AU!
REVISTA COMARCAL
DELS PORTS
ANY XVII - Número 69
HIVERN 2004

Consell de Redacció

Montxo Monfort, Julià Pastor, Ernest Querol, Narcisa Rambla, Carles Ripollés, Jesús Sangüesa, Josep M^o Zapater

Col·laboradors

Julià Pastor i Carles Ripollés: maquetadors. Ernest Querol: corrector. F. Puig, S. Bordàs, J. Domingo, Vicent A. Querol, C. Ripollés, Jesu Sangüesa: corres-ponsals. Montxo Monfort: dissenyador. Jesu Sangüesa: distribuïdor. J.R.Gil, Roger Blasco, Salvador Rabaza, Sergi Bordàs, J. Domingo, T. Garcia: fotògrafs. Santi Polo: web-mestre. Lluís B. Mese-guer, assessor científic.

Publicació del

CENTRE D'ESTUDIS DELS PORTS

Costa de la Presó, s/n

Apartat de Correus 18

12300 MORELLA

Tf. Fax 964 161 001

centrelsports@retemail.es

<http://personal4.iddeo.es/centrelsports>

Depòsit Legal B-20594-87

ISSN 1136-3797

Imprimeix: J. Dasso

Quota anual: **15 EUR**

exemplar solt: **4 EUR**

A la pàgina web trobareu el catàleg de les nostres publicacions.

Esperem les vostres col·laboracions: treballs, dibuixos, sòries, opinions, creacions, notícies, fotografies, publicitats, llibres, etc.

L'atenció al soci es fa amb treball voluntari, i per tant, a deshora. Ens trobareu més fàcilment les vesprades de 19.00 a 21.00 hores.

Entitat adherida a:

Coordinadora
de Centres
d'Estudis de
Parla Catalana

FEDERACIÓ D'ENTITATS
CULTURALS DE LES
COMARQUES DE LA
DIÒCESI DE TORTOSA
F I E C O V

Xarxa d'entitats
culturals de les
comarques de la diòcesi
de Tortosa

El Centre té un conveni de col·laboració amb l'Ajuntament de Morella; sol·licita regularment subvencions a la Generalitat i la Diputació, que les concedeixen a voltes; i puntualment a alguna entitat privada com la Fundació Caixa Castelló. De totes maneres, la immensa majoria del finançament de l'entitat procedeix de les aportacions dels seus socis i simpatitzants.

S U M A R I

S

Església i poder 23
Catinenes 23

ACTIVITATS DE L'ASSOCIACIÓ
Memòria d'activitats 24

ORELLA ESCRIVANA
Oligologia 27

JA FA TEMPS QUE...
Els *consumeros* i els corredors 29

EDITORIAL

Què n'hem fet de l'humanisme 5

MONOGRÀFIC

Història Postal: Filatèlia 7

NOTÍCIES

De la comarca 17
De Vilafranca 18
De Morella 19

DADES PER A LA HISTÒRIA

Campaneo a Barcelona 20

LA BÚSTIA

Llibres de tota mena 21

CALAIXERA CULTURAL

Peirón 23

U

A

R

I

LVDOVICVS VIVES, VALENTINVS.

*Splenduit in terra gelidam quæ respicit Arcton
Natum fœlici sydus in Hesperia:
Filius ac totum radij effulsere per Orbem
Vives doctrinâ & quos tulit & pietas.*

B 2

EDITORIAL

Què n'hem fet de l'humanisme?

L'humanisme havia estat a Europa una de les formes, segurament la més recixida en el temps i l'espai, de construcció de la humanitat, de configuració de la ment humana, de la estructuració i la comunicació del saber, de la comunió vital, dels esforços per descobrir i aclarir el sentit de l'existència, de la construcció d'utopies, ideals i metes exigents –però a la mida de l'home– per poder avançar personalment i col·lectiva. Tot això a l'ombra del cristianisme, amb dos paràmetres importants: el vertical que mira més enllà i l'horitzontal que implica que el món és per a tots i l'hem de fer entre tots.

Bé, ara sembla que hi hage un cert interès en aconseguir el contrari. Hem inventat un concepte de globalitat per tal que les coses i els béns siguen només per a una immensa minoria.

Hem inventat un paradigma de postmodernitat que amb la fal·làcia de l'interès fonamental per la persona ens aboca a l'individualisme, a l'aïllament i, conseqüentment, a la buidor i a la ineficàcia.

Estem governats per règims de poder i autoritat que poden basar les seues rapinyes en mentides flagrants sense que, amb honroses excepcions, hi hage cap contestació, ni cap reacció en contra d'una certa entitat.

Hem aconseguit grans alienacions per tenir el personal entretingut en la més sublim vacuïtat. On hi ha temes per triar i remenar, convenientment cultivats per tots els mitjans de comunicació per garantir-ne l'eficàcia i la continuïtat.

Les drogues, que s'ofereixen com la gran conquesta i atenyen a grans sectors del jovent i a altres sectors d'economies potents i d'esperits curts. Sembla que posar-se fins al cap d'amunt de drogues i alcohol sigue la gran transgressió al sistema, quan, en definitiva, és entrar absolutament al drap de tots els manipuladors que intenten de totes totes fer el gran negoci i tenir al personal adormit i controlat.

El futbol. I ens queixàvem al temps de Franco...! O és que hi tornem a ser? És la manera d'entretenir el personal creant qüestions que no tenen cap interès, cap transcendència ni cap importància. I on uns quants joves atlètics amb habilitats a les cames, pagats a preu de safrà, poden o pretenen ser els dipositaris de les identitats, dels valors i dels imaginaris col·lectius.

La premsa del cor, on s'ha convertit en espectacle tot el més innoble de la gent: l'odi, les venjances, els enganys, els enfrontaments amb l'agreujant d'adobar-ho amb la competició de veure qui ho és més, de cràpula i de deshonorat. Podríem resumir-ho com el culte a la malícia i al mal gust.

En el fons, estem en la situació de la promoció de les passions més baixes, que van creant i cultivant la violència, la voracitat, els guanys fàcils i grans i el menyspreu per la convivència.

I encara hi ha més coses que ens indiquen que hem abdicat de l'humanisme. Pensem, si no, en la proliferació de situacions que s'han de resoldre al jutjat, que, ja d'entrada, afirmen la impossibilitat i el fracàs en la comunicació i en l'entesa i que, a sobre, en la majoria dels casos es fa per obtenir diners o treure'n altres avantatges o, moltes vegades, la humiliació de l'altre considerat com a adversari.

També podem tenir en compte la tendència a pensar que totes les coses s'han de resoldre per la ruta del control i de la vigilància. Al pas que anem haurem de tenir una societat amb uns contingents policials i de control que no podrem mantenir. O podríem arribar fins i tot a aconseguir un policia per a cadascú i, portant les coses a l'extrem, cada persona podria ser el seu propi controlador que és el que sempre havia pretés l'educació basada en el capteniment personal, el diàleg i la possibilitat de conviure en pau, encara que de vegades hi hage conflictes, per als quals l'esperit humà també té recursos de solució i de redreçament.

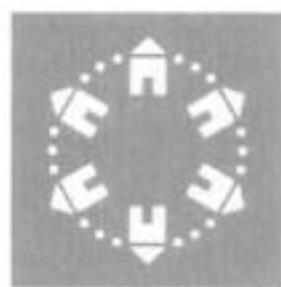
Papers dels Ports de Morella

Número 1 - 2002

▲ PUBLICACIONS

La Diputació de Castelló a través del Servei de Publicacions difon i promou l'edició de llibres de tema cultural, tècnic, d'investigació o divulgació.

DIPUTACIÓ
D E
CASTELLÓ

Història Postal dels Ports: Filatèlia

Per Juan Gil Adell

En el repàs de la nostra història postal vam fer parada just abans que apareguera el segells de correus, que és precisament el punt d'arrancada del monogràfic actual.

El reial decret de 29 d'octubre de 1849 va establir el pagament previ de la correspondència mitjançant l'ús del segell de correus, encara que no es va fer obligatori fins a l'1 de juliol de 1854. A fi i efecte d'afavorir-ne la utilització es va reduir la taxa de les cartes que prèviament foren franquejades amb segells: en lloc d'un quinzet es pagarien per a una carta senzilla, sis quartos.

El primer segell espanyol es va posar en circulació el dia 1 de gener de 1850, era de color negre i d'un valor de sis quartos amb la representació de la reina Isabel II.

Per anul·lar els segells, es va dissenyar un matasegells (de quatre ares enganxats i quatre fletxes centrífugues) denominat aranya. La part de dins estava buida per no emmascarar la imatge de la reina. El matasegells es posava amb tinta negra i es va utilitzar els anys 1850 i 1851.

18 juliol 1853. Matasegells de reixeta sobre segell de color rosa, de 6 quartos: Isabel II (1 gener 1853) Matasegells tipus Baeza de color negre.

29 juliol 1852. Carta procedent de Castellfort, dipositada a Correus de Morella, direcció Albacete. Segell de 6 quartos, color rosa: Isabel II (1/01/1852). Matasegells graella (1852/59) de color negre i matasegells tipus Baeza (1844/1854) de color roig.

MONOGRÀFIC

A partir de l'1 de gener de 1852 es va substituir el matasegell aranya pel de reixeta.

En tots dos casos es continuava fent servir el datador Baeza per saber la procedència de la correspondència.

En la reorganització postal de 1854

(Reial Decret de 16 de novembre de 1853), Castelló va deixar de pertànyer postalment a València. Es va crear l'Administració Principal de Castelló a la qual van passar a formar part totes les administracions subalternes de la província i, entre elles, la de Morella.

1 agost 1852. Matasegells reixeta sobre segell de 6 quartos de color rosa: Isabel II (1/01/1852), matasegells tipus Baeza de color roig.

Datador tipus I

El primer dia de l'any 1854 es van emetre els primers segells de correus on apareixia l'escut d'Espanya amb el toisó en comptes de la reial efígie.

El mateix any també es va substituir el matasegells Baeza per un altre denominat datador tipus I, d'uns 22 mm de diàmetre, on figuren, a més de la data, el nom de la població i de l'administració principal. Seguint la nova divisió provincial Castelló passa a ser administració principal i per això apareix en els matasegells Morella (Castellón).

A la columna del costat es poden veure dues cartes, amb els segells de 1854 anul·lats amb matasegell de reixeta negra i els altres dos matasegells diferents: el Baeza amb data de 2 de setembre de 1854 d color taronja i el datador Tipus I, amb data de 8 d'octubre de 1854 de color roig. Això ens dona a entendre que, a Morella, el canvi de matasegells es deuria fer a principis d'octubre.

Datador tipus II

L'any 1857, el dia 1 de febrer, es va substituir el matasegells datador tipus I per un altre més menut, de només 19 mm de diàmetre, que es va denominar matasegells datador tipus II. Les lletres, que indiquen el mes a la part central del datador, estan lleugerament inclinades cap a l'esquerra.

A Morella, el matasegells tipus I es va continuar utilitzant amb posterioritat al canvi, com es pot comprovar en la carta de la part inferior de la pàgina dreta que porta data de 2 de desembre del mateix any 1857.

El primer exemplar de matasegells tipus II que he pogut veure correspon a la data del 20 de gener de l'any 1859. De moment no he trobat cap constància documental de l'any 1858.

Mostres de matasegell datador tipus II 1857/1873

20
gener
1859

30
gener
1859

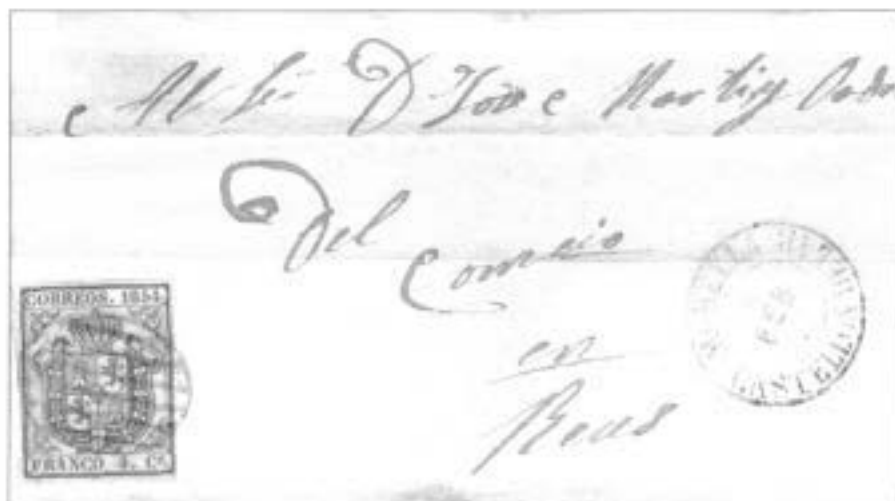
27
novembre
1859

6
juliol
1860

23
gener
1861

14
abril
1861

4 de febrer de 1855. Carta direcció Reus. Matasegells de reixeta de color negre sobre segell de 4 quartos de color carmi; Escut d'Espanya, (1/11/1854). Matasegells datador tipus I de color teula.

3 d'octubre de 1856. Matasegells datador tipus I de color negre sobre bloc de segells rojos de quatre quartos: Isabel II (11/4/1856).

2 de desembre de 1857. matasegells de reixeta, negre sobre segell de 4 quartos de color rosa. Isabel II (11/4/1856). També hi ha el matasegells datador tipus I de color teula.

5 gener
1862

7 setembre
1862

29 setembre
1862

20 setembre
1862

20 març
1864

11 juny
1865

30 d'agost de 1860. Matasegells datador tipus II sobresegell de 4 quartos de color taronja: Isabel II (1/2/1860)

Sobre procedent de València, destinació a Morella, amb segell de 4 quartos de color castany d'Isabel II (16/07/1862) anul·lat amb matasegells tipus roda de carreta n° 8 de València i matasegells datador tipus II de València amb data 6 d'octubre de 1862. Hi ha una marca en blau: Consulat France a Valence.

Al revers, matasegells d'arribada, datador tipus II de Morella amb data 8 d'octubre de 1862. Marca de color blau, rodona amb doble cercle amb una àliga enmig i la descripció CONSULAT FRANCE A VALENCE.

26 de febrer de 1862. Carta procedent de Cinctorres, dipositada a Morella i amb destinació Barcelona. Segell de 4 quartos, de color taronja: Isabel II (1/2/1860) anul·lat amb datador tipus II de color negre.

El segell dentat

L'irlandès Henry Archer va inventar una màquina de perforar (1847) per tal de facilitar la separació dels segells, que normalment estaven impressos en fulls grans i que s'havien de tallar a les estafetes amb tisores.

A Anglaterra es van començar a utilitzar els segells dentats a finals de 1853, després que el govern li comprare la patent per 4.000 lliures esterlines.

Com ja és habitual, l'invent va trigar uns anys en arribar i aplicar-se al nostre sistema postal. No va ser fins l'any 1865 que va aparèixer el primer segell dentat a Espanya.

En l'emissió del primer de gener, els segells de quatre quartos ja es van fer dentats, però els altres encara no. És a partir de l'inici de juny de 1865 que ja s'emeten dentats quasi tots els segells, exceptuant-ne els del correu carlista i algun altre cas aïllat.

A baix podeu veure una selecció de segells d'anys diferents amb matasegells datador de tipus II. N'hi ha tres que representen Isabel II i l'últim, on apareix una efígie al·legòrica d'Espanya.

Segell blau, 4 quartos (1/01/1866).
Matasegells negre, 18 de juny de 1866

Segell castany de 50 mil·lèsimes (1/07/1867).

Matasegells negre de 8 de maig de 1868

Segell ultramar (1/01/1870)

Matasegells negre de 18 de maig de 1870

Segell violeta de 50 mil·lèsimes (1/01/1869)

Matasegells blau de l'1 d'agost de 1869

Matasegells trèvol

El primer dia de gener de l'any 1878 va aparèixer el matasegells que s'ha denominat Trèvol.

És d'un diàmetre de 26 mil·límetres. La data anava col·locada a l'interior del trèvol de quatre fulles i, a la part exterior, en forma concèntrica, el nom de la població i, entre parèntesis, el de la província.

Aquest matasegells datador es va fer servir des de 1878 fins a 1900.

1878

1900

Carta direcció Barcelona amb segell de 15 cèntims, de color taronja d'Alfons XII (1/01/1882). Segell anul·lat amb matasegells tipus trèvol de color blau amb data no llegible. Al sobre hi ha una estampeció en relleu: ANTONIO SEGURA - MORELLA.

Segells amb datador tipus trèvol

23 abril 1878. Segell d'Alfons XII (1/09/1877) de 15 cèntims, de color carni. Matasegells negre.

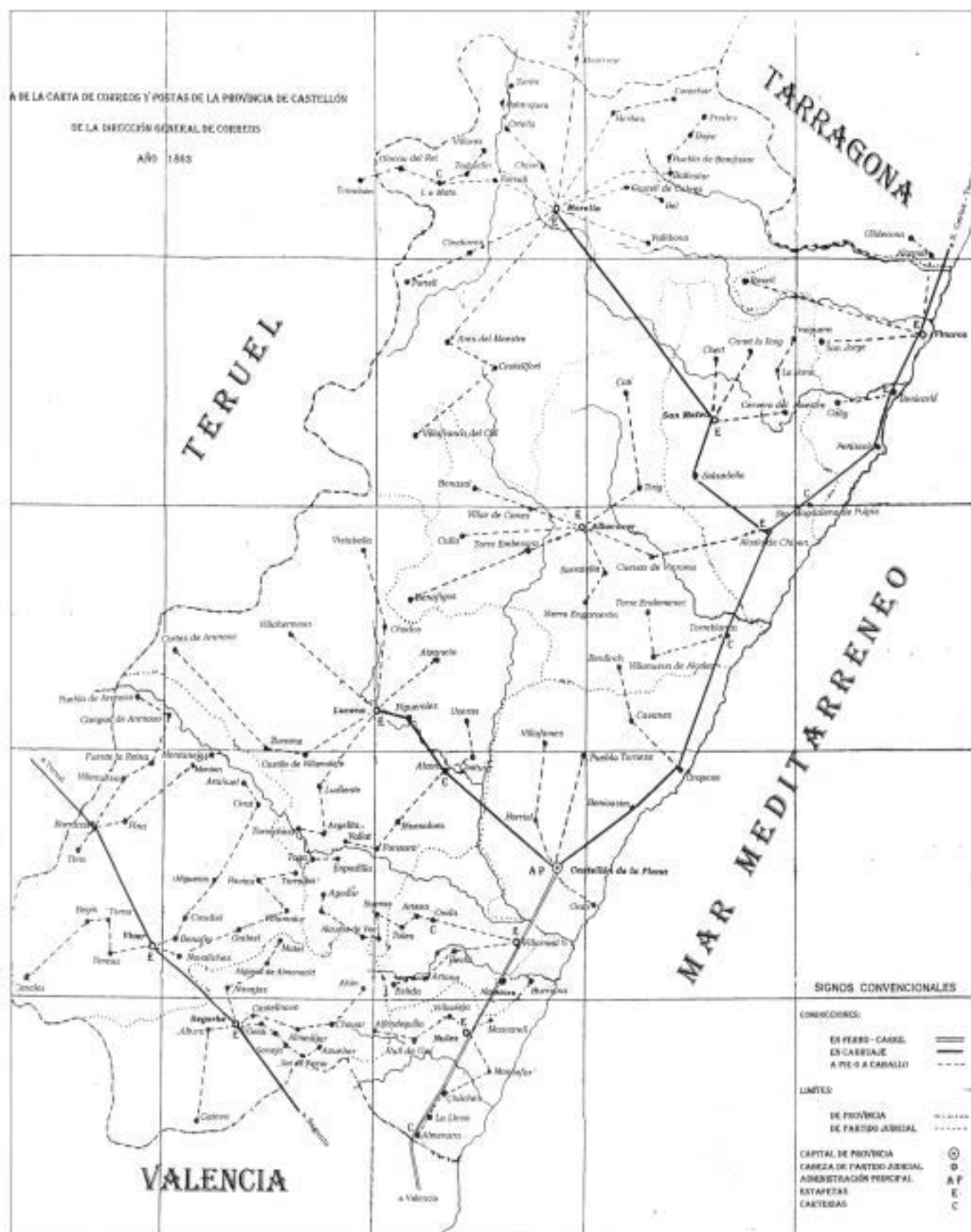
Data inapreciable. Segell d'Alfons XII (1/05/1879) de 25 cèntims, de color blau grisós. Matasegells blau.

16 de setembre 1882. Segell d'Alfons XII (1/01/1882) de 15 cèntims, de color taronja. Matasegells blau.

22 de juny de 1888. Sobre direcció Barcelona amb segell de 15 cèntims d'Alfons XII (1/01/1882) de color taronja, anul·lat amb matasegells tipus trèvol de color blau. Al revers del sobre hi ha el matasegells d'arribada a Barcelona el 23 de juny de 1888 i un segell en blau que diu DANIEL COLOM MORELLA (22 JUN 88).

La cartería de la Mata

El progressiu increment del volum de tràfic postal va aconsellar la creació de carteries en diferents localitats per descongestionar les estafetes, instal·lades generalment als caps de comarca.

A la nostra comarca, la Mata va ser la primera població amb una cartería, que concentrava la correspondència de Villores, la Todoella, Olocau i Tronxó.

a més d'expedir la que generava la pròpia vila. Els carters de la resta de pobles es dirigien a l'estafeta de Morella.

En aquest mapa de l'any 1863 es poden veure tots els pobles que pertanyien a l'estafeta de Morella, que corresponen exactament als pobles de la comarca històrica amb els afegits d'Ares i Tronxó.

El mapa de la part superior permet veure la importància de les oficines de correus. Trobareu una E, que correspon

a l'estafeta de Morella i una C, que correspon a la cartería de la Mata. Ambdues depenien de l'AP (administració principal) de Castelló.

La correspondència de Morella arribava a Castelló amb carro que s'aturava a les estafetes de Sant Mateu i d'Alcalá.

Segons apareix en el mapa, les poblacions, d'enllà del Sénia, com ara Ulldecona i Alcanar depenien de l'estafeta de Vinarós

Datador tipus gran

L'any 1889 apareix el matasegells datador de doble cercle amb pont denominat datador tipus gran amb un diàmetre de 28-33 mm de diàmetre. Al centre indica la data i en la corona exterior la població i la província. És el tipus de datador que s'ha fet servir fins fa poc. En alguns llocs encara no s'ha canviat.

Aquest tipus de matasegells, a Morella, com que era estafeta, ja es va distribuir per utilitzar-lo l'any 1889. A les altres carteries pertanyents a l'estafeta de Morella la distribució es va fer a partir de l'any 1909, però la distribució i posada en servei va ser molt diversa.

Els primers segells anul·lats a Morella amb el matasegells datador de tipus

gran, encara que no es vegi bé la data, podem comprovar que són segells de l'any 1889.

Segells amb datador gran

Data il·legible. Segell violeta de 20 cts. d'Isabel la Catòlica (2/1939)

22 d'agost de 1953. Segell gris de 50 cts. del General Franco (1/02/1953).

31 de març de 1955. Segell de la sèrie bàsica de color rosa, de 80 cèntims, amb l'efigie del General Franco (6/08/1954). Aquesta sèrie es va imprimir des de 1948 fins a 1954.

Juny de 1955. Segell de color ocre de 50 cèntims del General Franco (23/09/1948). Aquesta sèrie constava de quatre exemplars: 5, 15, 50 i 80 cèntims.

L'any 1920 la Dirección General de Correos y Telégrafos va editar un atlas amb 49 mapes denominat *Los servicios de Correos en España. Cartografía y planos que representan su estado actual y el proyecto de ampliación y mejora de los mismos*. Aquest mapa correspon a la província de Castelló on està integrada Morella i la comarca. L'atlas complementa un primer volum amb textos i dades estadístiques. De fet fins a 1920 no s'havien dut a la pràctica les reformes previstes des de l'any 1909.

8 de gener de 1955. Carta de Morella a Madrid amb dos segells del General Franco (1/02/1949); un de color blau clar de 30 cèntims i un altre de color gris de 50 cèntims.

7 de gener de 1971. Segell especial de Nadal (1/12/1960), d'una pesseta, de color taronja. Representa el quadre de l'Adoració dels Reixos de Velázquez. La data del matasegells dona a entendre que Correus estava obert el dia del patró de la ciutat.

15 de gener de 1969. Segell d'una pesseta i mitja de color violeta i blau amb la representació de la façana del monestir de Santa Maria del Parral, Segovia (25/11/1968).

28 d'agost de 1958. Anvers i revers d'una tarjeta postal de Morella a Barcelona. Segell gris de 50 cèntims del general Franco (1/02/1949).

Com es pot observar en aquest matasegells del 26 d'agost de 1994, es tracta del mateix que hi havia des de l'any 1889. Aquest tipus de matasegells datador va deixar d'utilitzar-se l'any 2000. El segell correspon a les pintures de Morella la Vella (27/03/1967)

Matasgells tipus rodet amb data de 5 de novembre de 1970

Matasgells de rodet

Un altre tipus de matasgells és el denominat de rodet. Aquest tipus representava una gran facilitat d'aplicació amb la correponent comoditat per als funcionaris a l'hora d'inutilitzar el franqueig de la correspondència cada vegada més abundant.

L'any 1927, amb un reial decret del dia 17 del mes d'agost, es van autoritzar els matasgells amb publicitat. A primeries, amb una sèrie de normes molt estrictes, però més endavant ja no hi va haver límits per als rodets amb publicitat.

Normalment es fa publicitat d'esdeveniments importants de caire general, com les olimpíades, els campionats esportius, les cimeres polítiques, etc.

Un altre dels motius de la publicitat és la celebració d'efemèrides o festes locals amb forta projecció. En aquest cas l'oficina de correus correponent utilitza durant el període convingut el matasgells, que serveix per promocionar i donar a conèixer l'indret.

L'any 1994, amb motiu del 50 Sexenni, se li va concedir a la ciutat de Morella un matasgells tipus rodet, que va ser estampat a l'oficina de correus de Castelló des del 18 de juliol fins al 18 d'agost.

El matasgells publicitari permet al servei de Correus difondre les instruccions i consignes necessàries per al bon funcionament del servei. Com es pot comprovar, els matasgells de rodet de l'oficina de Morella correponents a les dates de 1970 i 1994 són idèntics i aconsellen posar l'adreça del remitent per facilitar el retorn de la correspondència en cas necessari.

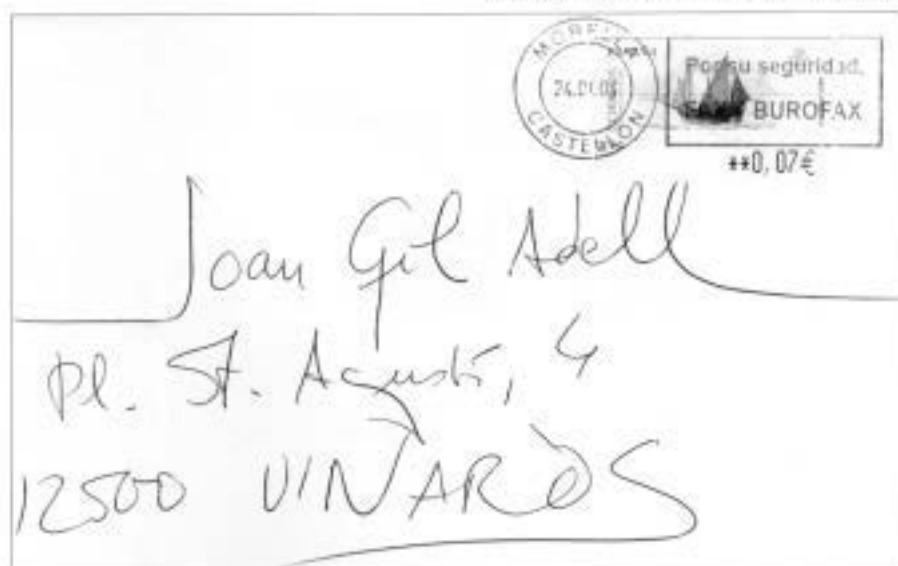
Aquests matasgells genèrics se solen utilitzar quan no hi ha motius més solenns o importants.

En aquest sobre es poden veure: una estampilla roja URGENTE, una marca de color negre amb la inscripció DESPUES DE LA SALIDA, que s'utilitza per a la correspondència entregada amb posterioritat a l'última iexida del correu.

18 de juliol de 1994, primer dia de circulació

24 de gener de 2003. Matasgells de rodet amb publicitat de Correos FAX y BUROFAX, que utilitza l'oficina de Morella. Matasgells datador tipus modern.

El matasegells certificat

A mesura que els correus dels diferents països han anat diversificant els serveis, han anat generat diversos tipus específics de segells (correu aeri, correu submari...) i de matasegells.

Un servei dels habituals és el certificat, que atorga a la correspondència un tractament diferent i diferenciat, amb un seguiment documental que permet reconstruir tots els passos d'una tramesa per a poder atendre una eventual reclamació per pèrdua.

En circular de manera separada també és més estrany que desaparega. Per a garantir el procés estes cartes circulaven amb els segells matats amb un matasegells específic, a més de la inscripció «Certificat» que s'estampava a mà o per diversos mitjans, com una estampilla a l'efecte.

El matasegells específic per a les cartes certificades va aparèixer l'any 1887 per primera volta a Madrid.

És de forma rectangular amb els cantons arrodonits amb les inscripcions CERTIFICADO, la data a la línia cen-

10 d'agost de 1955. Certificat amb tres segells de 50 cèntims, color ocre, del General Franco (23/09/1948) i un de color verd oliva del General Franco i el Castell de la Mota (22/10/1954).

tral i el nom de la població expedidora a la línia inferior. Les tres franges estaven separades per una línia.

Inicialment les mesures eren de 29 mm de llarg per 18 mm d'amplària, encara que posteriorment han anat variant els formats. De totes maneres es tracta d'un matasegells que s'ha usat durant molt de temps.

En l'actualitat el procés de certificació de les cartes es fa a les oficines postals amb mitjans informàtics i codis de barres, per tal de millorar la traçabilitat

de la correspondència i poder saber on es troba en cada moment la carta en temps real, per si el remitent vol recuperar-la (n'és el propietari fins que aplega al destinatari) i per treure informacions estadístiques sobre el temps que tarda en circular.

En propers monogràfics abordarem els matasegells de la comarca i altres marques postals, com les marques de franquícia, les de la censura militar de Morella, segells com el de la Llequa i el de les pintures...

CASA MASOVERET

Tel. 964 160 948

Segura Barreda, 1

12300 MORELLA

(Castelló)

*La
Tenda
dels
Pernils*

Aprofiteu les ofertes

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 964 160 037

Servei Oficial

Vehicles nous i usats

servicio
4x4

Julio Ortí
Taller

Vehicles
tot terreny
nous
i
usats

Hostal Nou s/n
12316 MORELLA
Tel. 964 160 037
Fax 964 173 158

NOTÍCIAS COMARCA NOTÍCIAS

De la comarca...

B.I.C. a Vallibona

El Col·lectiu Avinsilona de Vallibona com a entitat particular sol·licitant presentada en el procés de declaració de BIC (Bé d'Interés Cultural) de l'Església Parroquial de l'Assumpció de Vallibona, us vol comunicar que la Conselleria de Cultura, Educació i Esports en resolució de 28 de gener de 2004, de la Direcció General de Política Lingüística i Patrimoni Cultural Valencià, ha ordenat incoar l'expedient de declaració de Bé d'Interés Cultural amb categoria de monument, a favor de l'Església Parroquial de l'Assumpció de la

Mare de Déu de Vallibona (2004/XI182). (DOGV. Núm. 4.687 de 9-02-2004).

El Col·lectiu Avinsilona vol mostrar la seua satisfacció per la incoació d'expedient de BIC referent a la nostra es-

glésia, una de les peces claus del nostre patrimoni i un dels edificis més importants de tot el País Valencià, que conserva una sostrada mudèjar d'una excel·lent factura i única en la seua significativa decoració policroma.

El Col·lectiu Avinsilona ha mantingut diverses converses amb la Direcció Territorial de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports de la Generalitat Valenciana i amb l'arquitecte de la Unitat d'Inspecció de Patrimoni de la Direcció Territorial de Castelló, el Senyor Arturo Zaragoza, qui en tot moment ha mostrat el seu recolzament a aquesta iniciativa i a la necessitat de protegir l'Església de la Mare de Déu de l'Assumpció de Vallibona. Així mateix el Col·lectiu Avinsilona va instar la Conselleria de Cultura, Educació i Esports a la incoació d'un expedient per poder declarar l'edifici en qüestió com a Bé d'Interés Cultural.

El Col·lectiu Avinsilona, vista la importància d'aquesta incoació com a BIC de l'Església de la Mare de Déu de l'Assumpció de Vallibona, vol anunciar la celebració d'unes properes jornades de difusió d'aquest important edifici. Tot i que les dates i els actes d'aquestes jornades encara estan per concretar, us podem informar que el Dr. Arturo Zaragoza, ja ha confirmat la seua assistència.

Per a qualsevol aclariment podeu trucar a Xavier Palomo (616 178 515) responsable de la Secció de Patrimoni del Col·lectiu Avinsilona.

Col·lectiu Avinsilona

Resultat de les eleccions generals al Congrés dels Diputats

	PSOE	PP	ENT	ERPV	BLOC	CDS	CNBE	LV-E	PRE	PSV	E2000	FA	FE-J	FE	PH	PCPE
Castell de Cabres	7	3	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Castellfort	54	91	2	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cinctorres	183	140	10	9	5	2	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-
El Forcall	199	144	5	3	-	1	1	1	-	1	1	1	-	1	-	-
Herbers	19	35	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
La Mata	28	63	1	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
La Pobla de Benifassà	62	73	7	1	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
La Todolella	43	44	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Morella	1.025	756	39	28	9	6	2	6	1	2	-	2	1	-	1	1
Olocau del Rei	42	52	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Palanques	-	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Portell	68	100	1	-	3	1	4	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Sorita	25	73	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vallibona	35	29	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vilafranca	927	564	136	14	9	4	3	2	3	1	-	-	1	-	1	-
Villoses	28	12	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTAL	2.745	2.218	208	64	33	17	14	11	5	4	3	3	3	2	2	1

Sant Antoni

De forma inhabitual el temps va acompanyar les celebracions de Sant Antoni i totes les activitats festives van estar extremadament concorregudes.

Portell

Ja han començat les activitats i els preparatius pro-Aplec, que se celebrarà el darrer cap de setmana de juliol. Una de les activitats ha estat una caminada pels termes de Portell i Cincorres per mostrar la bellesa de la contrada amb paratges tan bonics com la Roca Roja, la Roca Parda, el Toll d'Endrac i la Roca del Corb.

Festa de l'arbre

L'antic abocador del barranc de la Gatellera, a Vallibona, va ser el lloc on el col·lectiu Avinsilona va fer la festa de l'arbre amb la plantació d'arbres d'espècies autòctones com ara: orons, carraques, teixos, grèvols saücs i xops.

Esport

□ Cincorres i Morella van acollir la festa de l'esport organitzada pels Ports Ràdio Cadena Ser.

□ A la casa Ciurana de Morella, es va fer una xerrada sobre futbol amb futbolistes del Vila-real, entrenadors i periodistes, que van comentar animadament l'actualitat d'aquest esport. La festa va seguir el dia següent al pavelló de festes de Cincorres on es va fer el lliurament de premis als jugadors del futbol base i els de primera regional. També es va reconèixer l'esforç de tots els qui treballen per l'esport a la comarca, entre ells el Motor Club de Morella.

Meteorologia

L'any 2004 ens ha portat un temps una mica canviat i revoltós. Als mesos que teòricament tocava fer fred, hem tingut bon sol i calor i, en arribar la primavera, quan esperàvem més bona hora, ens han arribat les gelades, les neus, el fred i la mala hora que ha fet malbé moltes collites dels arbres i ens ha tingut molts dies dins de casa. Ara és quan s'haurien de revisar les tretzenades...!

Notícies de Vilafranca

Economia

□ Sembla ser que un canvi en l'estratègia empresarial de la Marie Claire ha estat el motiu perquè els tres membres de la família Aznar (fundadora de l'empresa l'any 1907) que quedaven a la direcció (Juan Barreda, Ernesto Tena i Maria José Aznar) foren substituïts per Lorenzo Martínez, directiu de Dinamia Capital i Juan Jubert exdirectiu de Punto Blanco. Els sindicats CCOO i UGT han manifestat la seua preocupació, perquè a la fàbrica en qüestió treballen 700 persones, 542 de Vilafranca i la resta dels pobles veïns.

Cultura

□ Paisatge, economia, món rural i urbà, formes tradicionals de vida, nous recursos, innovacions en el medi etc. van ser el motiu de l'exposició «Castelló Terra Dins» feta per la Fundació Caixa castelló a l'ajuntament de la vila.

Serveis

□ A finals de l'any passat es va concedir una SAMU per tal d'atendre l'assistència de l'Alt Maestrat. El servei està només disponible des de les 8 del matí fins a les 10 de la nit, deixant sense servei la resta de les hores nocturnes. Els responsables de la Conselleria justifiquen el fet perquè és una zona de baixa quantitat de casos.

Patrimoni

□ Si ja estaven prou deteriorades les bigues de fusta de l'església (afectades per la corca) després de les últimes precipitacions necessiten una restauració urgent. Els veïns, a falta d'altres recursos i en nom de la Comissió per a la Restauració del Patrimoni, acapten entre els veïns i han obert un compte per demanar col·laboració.

Notícies de Morella

Festes

□ Durant uns dies, grans i menuts van xalar novament amb el Jocambient 2004. El poliesportiu es va transformar per acollir diversos i variats jocs d'entreteniment. El bon temps i la bona organització van facilitar la nombrosa assistència d'aquesta fira juvenil.

□ Amb motiu del 15è aniversari Els Ports Ràdio va organitzar, al teatre municipal, un concurs sota el títol La gent dels Ports també triomfa. Jòvens de Morella i de la comarca van fer fruit – amb cançons i coreografies – al públic que omplia el teatre de gom a gom. El concurs es va fer amb dues seccions: una fins al 12 anys i l'altra a partir dels dotze. La vilafranquina Iris Miralles, que va fer una actuació que va deixar al públic i al jurat bocabadats, es va emportar el primer premi.

□ En l'acte civí que l'Ajuntament fa el dia de Sant Julià, patró de la ciutat, es va retre homenatge a les religioses de la Consolació per la seua tasca educativa i humanitària durant els 125 anys que porten entre nosaltres.

□ A pesar del fred i de la neu, menuts i grans van eixir al carrer per fer la festa de Carnestoltes. A la tarde i enmig de forta nevada la gent menuda va fer la desfílada i va acudir al poliesportiu on el grup La Xalera va fer jugar tots els xiquets. Els més grans van organitzar una colorista rua on els sants i els dracs, els xorissos i els presidiaris d'Albocàsser, les falleres, la geperudeta, la censurada Janet Jakson i tants i tants personatges van passar pel carrer desafiant la neu, el fred i el gel.

Turisme

□ El premi anual que atorga Asetmyco per la promoció i difusió de la ciutat de Morella i comarca es va concedir aquest any a l'exposició la Memòria Daurada. El premi el va recollir Laura Peñarroya, gerent de la Fundació Blasco d'Alagó.

□ El patronat municipal i l'associació d'empresaris turístics van organitzar les I Jornades Gastronòmiques de la Trufa de Morella. Es van fer conferències, de-

gustacions i demostracions de recollida de trufes amb la finalitat de promocionar la gastronomia de la zona.

Jornades

□ Les IV Jornades de Paleontologia, organitzades per l'associació Amics de la Paleontologia de Morella va reunir nombrosos estudiosos i aficionats. Les conferències i visites als jaciments van omplir un cap de setmana molt intens.

Serveis

□ Després de mesos de paralització s'han représ les obres del que ha de ser el nou institut de secundària. Les solides del terreny –ben conegudes per la gent d'ací– van ocasionar desperfectes al passeig i van obligar a la construcció de murs de contenció. De moment s'està fent una xarxa de pivots per assegurar el terreny i continuar les obres.

□ La visita del president de les Corts d'Aragó, Francisco Pina, amb l'alcalde i vicepresident de les Corts Valencianes, Ximo Puig, va servir per afirmar la necessitat d'enteniment de les tres comunitats veïnes, València, l'Aragó i Catalunya. Hi ha mes cose que ens uneixen que no que ens alluyen. Un pas decisiu és l'acabament de la carretera.

□ A l'ajuntament es va fer una taula redona amb assistència dels partits polítics de la província –excepte el PP–, alcaldes dels Ports i el Maestrat i diverses

associacions per decidir la posició respecte a la N-232, eix fonamental per l'activitat econòmica i per no quedar aïllats. Per això es va demanar que eixa obra sigue un projecte prioritari després de les eleccions generals del 14 de març.

Solidaritat

El dissabte dia 20 de març, a la placeta de l'Ajuntament es va fer una manifestació en rebuig de la guerra de l'Iraq i de qualsevol altra guerra, en qualsevol altre indret i en favor de la pau a tot arreu. Aprofitant la data es va repartir un recull dels textos –amb el títol *Els Ports demane Pau*–, que l'any passat es van anar llegint davant dels ajuntaments de la comarca per reflexionar contra les guerres.

dades per a la

Història Contemporània

Campaneo a Barcelona

per l'Equip de Documentació

El Conveni de Bergara (1839) va ser un intent d'acabar fraternalment la primera guerra carlista.

Com sabeu, el resultat no va ser com s'esperava i la guerra va continuar un any més ala Zona Centro (on hi estàvem inclosos).

Les tropes del general Cabrera, dominadores de tota la nostra zona, van mantenir una espècie de petit estat in-

dependent, que va suposar una nosa incommensurable al govern liberal de Madrid, que controlava gairebé tota la resta del territori.

Finalment, les tropes cristines comandades pel general Baldomero Espartero van conquerir la plaça forta de Morella a finals de maig de 1840.

Com que això significava el final efectiu de la guerra, es van organitzar

actes diversos per celebrar l'esdeveniment, llargament esperat. Un dels actes que es van fer van ser tocs solemnes de campanes. El document que presentem, i que a continuació transcrivim, és de la ciutat de Barcelona.

Exmo. e Il^{mo}. S^{co}. Obispo de esta Dió-cesis.

Dia 4 de junio 1840

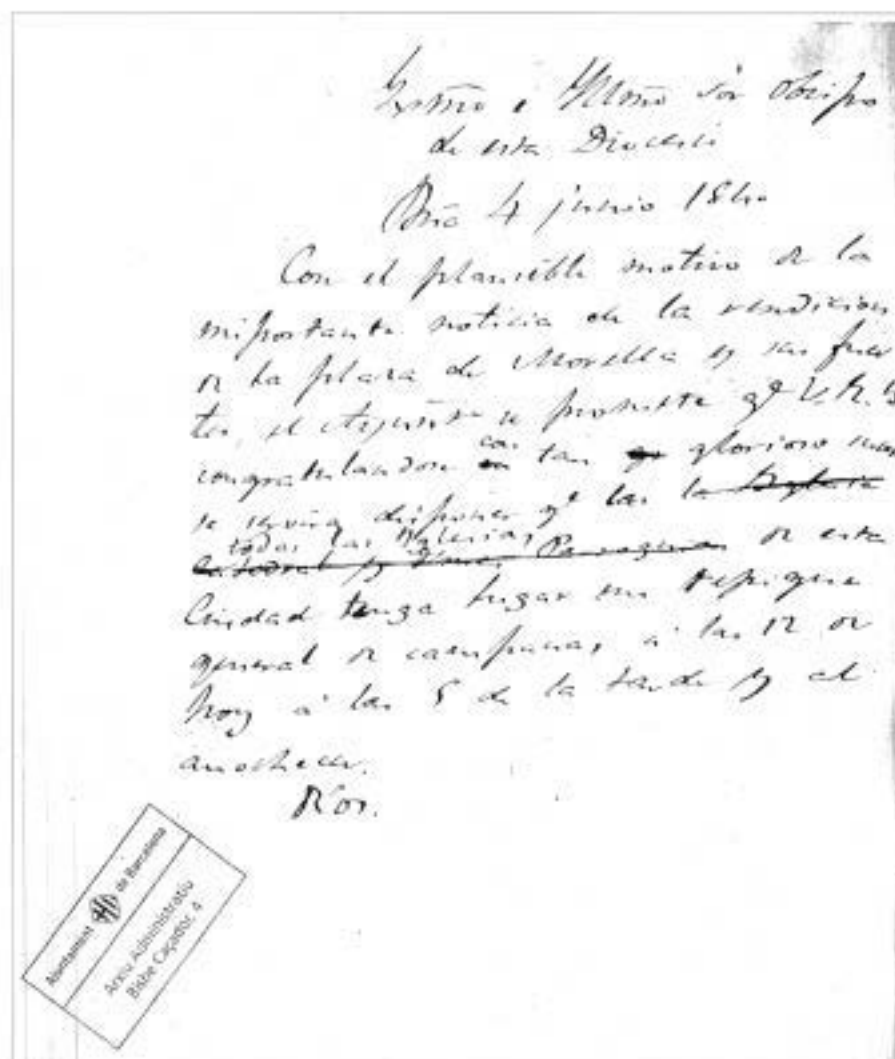
Con el plausible motivo de la importante noticia de la rendicion de la plaza de Morella y sus fuertes, el Ayun^{to}. se promete q^e. V. R. S. congratulandose con tan gloriosos suceso se servira disponer q^e. en todas de esta Ciudad tenga lugar un repique general de campanas a las 12 de hoy a las 5 de la tarde y al anochecer.

Com es pot comprovar el fet s'ho valia, perquè el que es demana és un acte important i significatiu a tota la ciutat, que devia quedar ben assabentada de la importància de la vila de Morella.

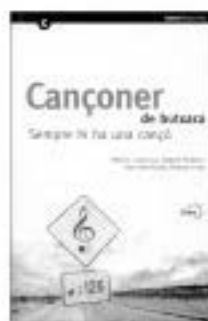
El document és un esborrany o còpia que es quedava l'ajuntament al seu arxiu d'aquells expedients que despatxava. Com podeu veure hi ha alguna correcció, ratllant el text que no interessa, que diu:

«... en la Iglesia Catedral y demas Parroquias...», que es converteix en «todas las Iglesias». No sabem el motiu d'aquesta precisió, però podria referir-se al fet que hagueren de tocar les campanes de les esglésies dels convents, que no són parròquies.

El document es troba a l'Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona, Comissió de Governació, Sèrie A, expedient 990, (1840). Títol: *Sobre la toma de Morella*.

Com que no parem de pidolar llibres a tot aquell que ens pensem que en té, esta bústia està molt més plena del que ja és habitual. És per això que sempre volem agrair tots els donatius que ens feu. Esta vegada, a més dels habituals, toca donar les gràcies a les Diputacions de Castelló i València, i a Cultura de les Generalitats Valenciana i de Catalunya.

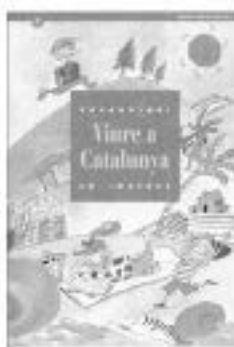

Música

Ens ha aplegat el cançoner de butxaca *Sempre hi ha una cançó* on es recullen les solfes de jotes, albaides, sardanes, nadales i cançons més recents com Se'n va anar. També hi ha diversos mètodes per a l'estudi del tible, la gralla, el flabiol i el tambori. També hi ha un directori de luthiers tradicionals i un de discogràfiques catalanes. Hi ha un llibre del compositor Jordi Cervelló i sobre harmonia popular i moderna.

Dona

Hem rebut uns quants llibres sobre temes relatius a la condició femenina. En primer lloc una precisa i preciosa *Petita història de les dones a Catalunya*, amb els preciosos dibuixos de Pilarin Bayés (de la mateixa sèrie que el dels dinosaures d'ací). També ens ha aplegat un d'Inés Alberdi et al. sobre Les dones joves a Espanya. Un altre, dirigit per Maria-Àngels Roque sobre Dona i migració a la Mediterrània occidental, sobre la problemàtica de la dona magribina. També les actes de la 7ª Universitat d'Estiu de la Dona i les VI curs de l'Escola de Teologia Feminista, sobre Superar la violència.

Diccionaris especialitzats

Mai ens haguérem imaginat sobre què hi ha diccionaris per a parlar bé. N'hem rebut de malalties de les plantes, telecomunicacions, construcció, geologia, bars i restaurants, pneumologia, bioquímica, fisiologia animal, medi ambient, farmàcia, odontologia, educació en l'esplai, l'aparell digestiu, dietètica, neurologia, dret penal i penitenciari i filosofia. N'hi ha un que ens ha cridat l'atenció, orientat tant a turistes com a immigrants, on a base de dibuixos, trobem el lèxic més bàsic i les frases més comuns en set idiomes. Molts d'ells tenen la traducció en altres llengües.

Dret

També hem rebut llibres que parlen sobre els següents temes: el drets humans, l'administració perifèrica de l'estat a Catalunya, les posicions polítiques en en el debat sobre el futur de la UE a la Convenció, la delimitació de competències entre la Unió, els estats i les regions, la racionalitat i eficiència en l'avaluació de les normes, experiències de participació ciutadana en els municipis catalans, les personificacions instrumentals locals.

EXPERIÈNCIES DE PARTICIPACIÓ CIUTADANA EN ELS MUNICIPIS CATALANS

Juan Valhala, Amel Blanes, Jaquelin Ergeul, Joan Font, Ricard Gomb, Héctor Jorpe i Leticia Molins

Llengua

Hi ha moltes novetats sobre les llengües. Pel que fa a la nostra, les actes de les Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Girona, amb articles sobre la història de l'apòstrof o la feminitat dels arbres. Les actes del segon col·loqui d'onomàstica valenciana, amb articles sobre antropimnia castellanenca procedent de toponímia lleidatana (Aguilar, Amela, Balaguer, Boix, Castel, Cervera, Figols, Gil, seguim...?).

Hem rebut uns quants volums dels *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, publicats per l'Abadia de Montserrat. Hi destaquem un article d'Abelard Saragossà sobre la pronúncia dels

numerals 17, 18 i 19 al llarg de la història, un altre de M. Garcia Grau i M. Pitarch sobre la poesia castellanenca (1974-1984) on, a més de trobar-nos gent d'Herbers, trobem una frase definitiva: *Castelló de la Plana i les seues comarques - "seues" sols administrativament, que no culturalment- parlant.*

També tenim diversos números del Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica amb articles sobre l'expressió «El riu de...» la Sénia, per exemple, que no s'ha de dir el riu Sénia, ans s'ha de conservar la preposició o un article Desideri Lombarte sobre les llistes d'habitants de Pena-roja (1600 a 1700).

També hem rebut un llibre de C. Riera sobre l'idiòlecte de Moia i altres sobre terminologia, així com un opuscle sobre la nostra llengua coeditat pels governs català i balear on es presenten les dades bàsiques sobre història i estadístiques

Hem rebut alguns exemplars de les revistes de llengua Estudis Romànics, Hispanorama.

També hem rebut un lotet de llibres en llengua aragonesa, la situació lingüística eslovena, etc.

Antropologia i Etnografia

Tenim un llibre coordinat per Manuel Delgado sobre els usos simbòlics de l'espai públic a Barcelona, un altre sobre l'economia tradicional al Montsec i un tercer de Salvador Palomar i M. Solà sobre ermites i santuaris del Priorat.

També n'hi ha un sobre les mines de plom de Bellmunt del Priorat i un altre sobre identitats i produccions culturals a l'Amèrica Llatina. També hem rebut una conferència del doctor Salvador Claramunt sobre el concepte de gent gran a través del temps. També un llibre sobre multiculturalitat: una visió a través de l'alimentació.

Hi ha una enquesta a la joventut catalana (1998) i un directori d'investigadors en recerca etnològica catalana. Com que no ens cap tot, ho deixem pel núm. 70.

EL AGUA ES NUESTRA RAZON DE VIDA

IRRIAGRO

SISTEMAS DE RIEGO

**INSTALACIONES
Y PROYECTOS DE:**

- Sociedades de riego.
- Riegos por aspersión y goteo.
- Conducciones de agua.

**VENTA Y SUMINISTRO
DE MATERIALES DE:**

- Riego por goteo.
- Riego por aspersión.
- Jardinería.

Ctra. Morella - Km. 3 - Tel. 964 730 920 - Fax 964 730 921 - Castellón

Peirón

Ens dona la impressió que hi ha un fort impuls de la història local aragonesa. No és habitual que parlem d'altres centres d'estudis, però ens alegrem molt de tancar el cercle de centres d'estudis limítrofs.

Fins ara teníem de veïns al Centre d'Estudis del Maestrat, el Centre d'Estudis Sertienens, l'Associació Cultural del Matarranya, el Centro de Estudios Bajoaragoneses, i tanta altra bona gent que hi ha a Mont-roig, a Orta, a Amposta, a Vinaròs, a la Canyada de Veric i a tants altres pobles de la vora.

Ara tenim l'honor de tenir una nova entitat col·lega amb seu a Cantavella (Ctra. de Mosquerola s/n, C.P. 44140). Es tracta del *Centro de Estudios del Maestrazgo Turulense*, recentment constituït. El seu àmbit de treball se circumscriu als quinze municipis de la comarca oficial aragonesa del Maestrazgo, és a dir els nostres veïns de l'Anglesola, Cantavella, Mirambell, Tronxó, la Cuba, Bordó, Castellot i els pobles del seu terme. Molinos, Villarluengo, Pitarque, la Cañada de Benatanduz, Villarroya, Fortanet, Alleptuz i Miravet.

La nova entitat publica una revista, amb l'ajuda econòmica del Consell Co-

marcal del Maestrazgo, que duu per títol *Peirón*. El títol l'han triat per ser un element comú al paisatge dels nostres pobles.

En el primer número hi ha una explicació molt correcta de la delimitació territorial i del concepte de Maestrazgo i a continuació una sèrie d'articles dedicats a cadascun dels pobles de la comarca.

La prova més evident de que compartim moltes coses, a part de la frontera comuna, és que el proper número, tant de *Peirón* com d'*Au!* anirà dedicat als deu anys de foguereta, als deu anys de descoordinació, als deu anys del paorós incendi que vam compartir ambdues comarques.

Església i poder

Es va celebrar a Vic el quart Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis. Enguany el tema va ser la relació entre l'església, la societat i el poder.

El congrés va comptar amb el suport de l'Institut Ramon Muntaner, la fundació dels centres d'estudis i la Generalitat de Catalunya, les diputacions provincials de Barcelona i Girona, l'Institut d'Estudis Catalans i dels amfitrions, la Universitat de Vic. De les diferents ponències i comunicacions destaquem, sense cap criteri, la comunicació del penedescenc Ramon Arrabat sobre la divisió de l'Església davant el Constitucionalisme (1820-23) on recorda que el nostre bisbe no va jurar la Constitució.

A nivell de curiositat, trobem una comunicació de Josep Santemases sobre l'expulsió de la majordona de la rectoria de Vila-rodonca per la mala alimentació a què sotmetia el vicari i el predicador quaresmal, mentre que ella i el rector, gens distingit per cap mena de vir-

tut, ni humana ni religiosa, menjaven viandes selectes.

Potser no hi hage cap comunicació que ens aporte cap explicació fonamental sobre la nostra església local, però sí són interessants algunes dades. Per exemple, la professora de l'Autònoma Montserrat Jiménez ens va explicar que Felip V va prohibir discutir la realitat del viatge de Sant Jaume a Galícia.

El doctor Bada ens va fer tota una explicació de l'anticlericalisme de la qual ens quedem amb una dada: el nostre bisbat va ser el que va tenir més capellans represaliats durant la revolució del 1936, concretament el 61,2%.

El professor de la Universitat de Lleida Flocel Sabaté ens va donar la idea que els oficials eclesiàstics s'adaptaven a les capitalitats reals. Això ens interessa especialment perquè Cati va canviar d'oficial eclesiàstic (de Morella a Sant Mateu) 20 anys abans d'indepeditzar-se de Morella. El professor ens va confirmar que *evidentment, això no és casual*. Una altra informació interessant és la presència dels franciscans des del s. XIV a moltes ciutats, que els preferien perquè oferien els servicis religiosos més barats. Això també seria interessant ací.

A tall d'anècdota, ens va fer gràcia un slogan publicitari de la universitat vigatana: a Oxford també hi ha boira.

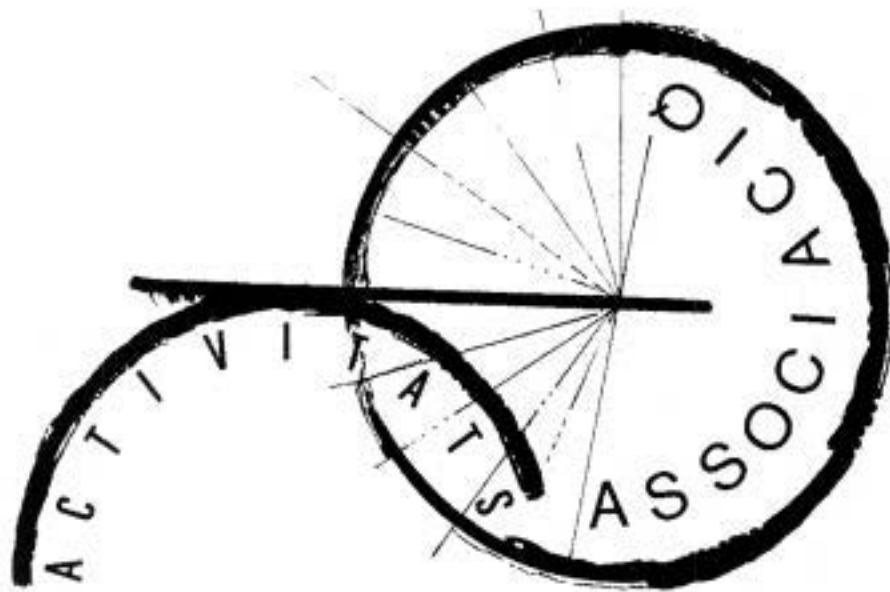
Catinencs

No quedem molt bé ressenyant un llibre amb sis anys, però seguim el criteri de ressenyar allò interessant que ens envien i fem poques excepcions.

El llibre que aborda la pelegrinació dels catinencs ens explica l'estat de la qüestió, els aspectes socioeconòmics i demogràfics i els aspectes rituals, tot amplament documentat.

Evolució de un ritual: la peregrinación de Cati a Sant Pere de Castellfort / Gema Centelles Royo. - Castelló: Diputació, 1998. - 93 pp. - ISBN 84-89944-35-0

Memòria d'activitats

El Centre d'Estudis dels Ports ha tingut una gran activitatenguany, sobretot pel que fa a presència pública. Ara us presentem un resum de les activitats del 2003 i la previsió pel 2004.

Papers dels Ports de Morella

Hem encetat una nova publicació, que acullirà els estudis sobre la comarca i es publicarà anualment o almenys és la intenció. La revista compta amb l'ajut de la Fundació Caixa Castelló i la Diputació. S'ha presentat a Morella i a Castelló.

La independència de les aldees de Morella

Encara que el Centre com a tal no ha participat *strictu sensu* en la seua confecció, si que era un projecte llargament covat per l'entitat la publicació del llibre de Josep Eixarch sobre la llarga lluita dels pobles de la comarca per a separar-se de la jurisdicció de Morella.

L'obra, l'ha impulsada la Colònia Forcallanocatalana, entitat que aplega els veïns del Forcall que un dia van haver d'emigrar, cofundada pel degà dels historiadors comarcals ja fa moltes dècades, i que ara ha hagut de necessitar l'ajut del nostre secretari Carles Ripollés per ordenar les fitxes degut a l'avançada edat de l'autor, que amb quasi 90 anys encara és ple de vida a la residència diocesana de Tortosa, però ja no pot assumir una tasca tan ingent. L'obra l'ha publicat l'editorial vinarossenca Antinea i la Fundació Blasco d'Alagó ha aportat uns diners per ajudar als costos de redacció. En l'acte de presentació al Forcall l'autor va cedir totes les seues fit-

xes i notes a la entitat forcallana, per a afavorir el futur treball d'altres investigadors. També es va presentar a Sant Carles de la Ràpita i a Vinaròs. Està prevista per al 2005 o 2006, si les forces ens acompanyen, la publicació d'un llibre sobre toponímia històrica de la comarca, amb tot aquest material.

125 anys de ciutat

En col·laboració amb l'ajuntament es va celebrar, al febrer, el 125è aniversari de la declaració de Morella com a ciutat. En temps forals, malgrat la seua importància dins del regne, Morella era *la primera vila del regne*, i com a tal es comportava, però fins 1878 no va assolir la categoria de ciutat, paradoxalment gràcies als seus mèrits liberals a la tercera carlinada.

Vam organitzar una exposició a les sales gòtiques de la Casa del Consell amb dos vessants. L'una, la Vila de Morella, exercint de ciutat però sense títol; l'altra, la Ciutat de Morella, amb títol però decadent. A la primera sala s'exposaven els símbols de la ciutat, la Senyera actual i el tros socarrimat que queda de l'anterior i l'escut municipal, que recentment ha estat rehabilitat legalment, a partir d'un estudi-proposta de la nostra entitat. També hi havia algunes obres d'art del patrimoni municipal, especialment la creu de Santa Llúcia, coneguda com la de les tres testes coronades, perquè diuen que hi estan representats St. Vicent Ferrer, el Papa Luna i Ferran d'Antequera, encara que els trets iconogràfics ens van fer posar-ho en dubte als parlaments inaugurals. A la segona sala hi havia fotografies de la

ciutat en els darrers 125 anys, perquè coincideix l'aniversari amb el període del qual hi ha documentació fotogràfica a l'arxiu municipal, els fons Pascual i Franco. Encara hi ha fotografies amb el campanar de Sant Francesc abans que el derribaren perquè molestava l'artilleria. S'ha publicat un monogràfic de la revista Au! contextualitzant l'efemèride.

Precisament tot això va coincidir amb l'assumpció de la gestió del castell, les murades i el convent de Sant Francesc per la diputació provincial, deixant l'ajuntament sense els llocs més simbòlics de la ciutat i l'exposició va servir un poquet per recuperar l'orgull de la morellanitat. Al Convent de Sant Francesc han començat les obres d'un parador nacional de turisme, el primer projecte del qual presenta una rampa de formigó aèria per damunt de la muralla per accedir els vehicles dels turistes al parking privat dins el monument. Estarem vigilants...

Amenaces

El Centre ha presentat alegacions al Pla d'argiles de la Generalitat, que preveu arrasar literalment tota la nostra comarca. Es dona la paradoxa que s'autoritzen pedreres a cel obert on no es permeten posar molins de vent per a fer electricitat per raons mediambientals. El tema dels aerogeneradors el donem per perdut igual que altres entitats perquè no podem lluitar en tants fronts. Els jaciments ibèrics segurament desapareixeran sota torres de cent metres, i ens consolarem pensat que ens han adreçat alguna corba de la carretera per a passar les pales i salvaran alguna economia municipal, encara que des que han decidit que els diners, els administraran a València, tampoc tenim molt clar això últim.

Papers de Salamanca

La nostra entitat s'ha afegit a la reclamació de nombrosos ajuntaments de la comarca per a la restitució de la nostra documentació. Vam organitzar una conferència a Morella i l'ajuntament de Vilafranca també ho va fer a la seua vila. Del nostre partit judicial històric se suposa que hi ha documentació dels ajuntaments d'Ares, Castell de Cabres, Cincorres, Morella i Vilafranca, així com de la CNT de Castell de Cabres. El proper pas serà enviar algú allà a inventariar la documentació, encara que no està clar per manca de mitjans humans i materials.

Escola

Continuem convocant el concurs literari 25 d'Abril, adreçat sobretot al públic escolar, per a què valoren la nostra llengua. Enguany es va afegir l'escola de la Pobla de Benifassà, un centre que ha estat a punt de desaparèixer per manca d'alumnes i s'ha salvat *in extremis*. Enguany serà la vintena edició i estem cavilant què podem fer per a celebrar-ho.

Burocràcia

Amb l'ajuntament de la ciutat hem firmat dos convenis, un sobre la vigilància del llegat bibliogràfic del medievalista Manuel Grau Monserrat i l'altre general per fixar sobre un paper tot allò que s'ha anat fent amb els diferents governs municipals de Morella. Actualment ocupem l'habitatge del carceller de la presó a la Casa de la Ciutat i això aconsellava fer la paperassa. A més del Consell Morellà de Cultura, també ens hem integrat a la comissió de mobilitat urbana per intentar suavitzar el problema del trànsit a la nostra ciutat, de molt complexa solució degut a què, per la pràctica inexistència de transport públic, hi ha 1500 vehicles matriculats per a 300 places dins el casc urbà i 300 més a l'aparcament públic, a part de cotxeres i aparcaments privats, als que s'afegen els veïns de la nostra comarca econòmica, que s'endinsa a l'Aragó i l'allau turística.

S'han adaptat els estatuts de l'entitat, per imperatiu legal (adaptació a la llei orgànica 1/2002) i per canviar el nom oficial de l'entitat des del quilomètric nom d'Associació Cultural Comissió de Normalització Lingüística dels Ports al més usual de Centre d'Estudis dels Ports, seguint el mandat de l'assemblea general de persones associades. D'eixe canvi s'han fet els canvis necessaris i la burocràcia davant de les diferents administracions (Generalitat, Diputació, Ajuntament) En aquest procés burocràtic de quasi un any de papers també s'ha regularitzat la situació fiscal del centre.

Organització i comptabilitat

Estem en procés de reorganitzar el nostre arxiu intern. Després de més de 20 anys de voltar per diferents seus i cases dels socis, el nostre arxiu presenta una gran dispersió, que dificulta topetar els papers quan alguna administració pública els reclama amb urgència i sota l'amenaça de gravíssimes penes i calònies. Tot està i tot està bé, però a partir d'ara tot estarà al seu lloc, a me-

sura que el secretari vage tenint algun moment per a depurar la documentació i conservar-ne només la que tinga interès històric, sentimental o oficial. El 2003 no hem tingut dèficit però per l'any 2004 se'n preveu, en funció del nivell de subvencions previst en el moment de redactar, encara que de totes maneres no cal augmentar quotes enguany.

Informació Bibliogràfica

S'ha encetat un sistema casolà d'avis per correu electrònic de les novetats que apleguen a la nostra biblioteca a socis interessats en algunes matèries, a petició seua. Enviem avisos d'arqueologia i sociolingüística.

Divulgació

A la revista comarcal trimestral que fem des de fa la tira d'anys, la primera íntegrament en valencià de la comarca, hem publicat com a articles més destacats un de l'arqueòleg municipal de Morella, F. X. Duarte, sobre els enterraments de la Perera, cristians però datats pel carboni 14 en època musulmana, el projecte de restauració de la torre del Panto (murada de Morella) a càrrec de l'arquitecta Vera Hofbauerová i la restauració d'un quadre gegant de Sant Cristòfol de l'edat moderna, usat com a bastida, a càrrec de la restauradora del servei provincial Paquita Adell. En preparam alguns sobre filatèlia i un altre sobre les pedreres d'argila.

El Centre col·labora amb totes aquelles iniciatives que comparteixen objectius. Facilem suport material al Festival de Música de Morella, enguany una mica trasbalsat per l'ocupació de l'església per l'exposició d'art medieval Memòria Daurada. Enguany hem orga-

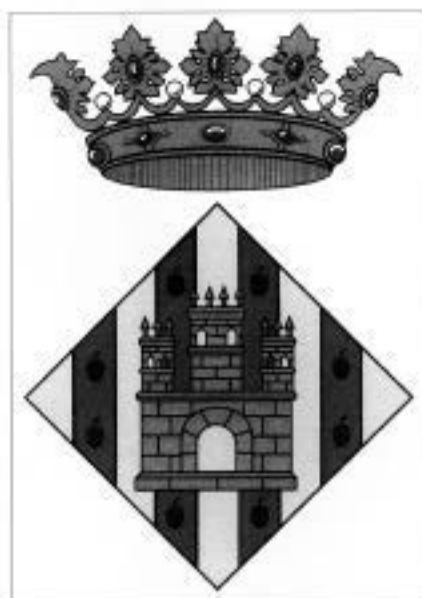
nitzat un parell de conferències. Va ser interessant la conferència sobre paleopatologia a Morella, on a través de les restes del Calvari i la Perera vam conèixer algunes circumstàncies de la dieta i la malaltia dels morellans de l'antigor.

Deixeu-nos, per anar acabant, felicitar als companys d'Els Ports Ràdio 89.0 FM, una emissora nascuda fa quinze anys de la mà de petits accionistes, entre els quals de manera modestíssima la nostra entitat, i que fa uns mesos va rebre de mans del Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya, el Premi Nacional de Radiodifusió 2003. La Ràdio és líder d'audiència a la nostra comarca i en la part muntanyenca del Maestrat, així com a les zones de l'Aragó que comparteixen amb nosaltres tots els problemes, entre els quals fa quinze anys ser un complet desert radiolèctric. La ràdio és un element cohesionador i identitari de la nostra comarca i emet tota la seua programació pròpia en valencià. L'escoltareu a quasi tot el nord del País Valencià, les comarques veïnes de l'Aragó, i per l'autopista, amb alguna dificultat, fins la nuclear de Vandellòs, és a dir el coll de Balaguer, límit nord del nostre bisbat de Tortosa.

Pla d'activitats 2004

Per a enguany, l'objectiu de l'entitat és resistir, és a dir mantenir tot el que es fa i si pot ser més i millor. I ho farem amb revistes (Papers núm.2, quatre Au!, Concurs Literari), amb activitats de difusió (Cursos dels Col·legis de Llicenciats, Dia del Llibre, informació bibliogràfica i als investigadors de fora), escola (Concurs Literari), llibres (centenari colònia morellanocatalana) intervenció pública (casos d'atemptats greus contra el patrimoni, comissions i consells municipals, seguiment de les accions empreses -pedreres, papers de Salamanca). També caldrà mirar d'organitzar l'arxiu-biblioteca del centre i mantenir el seguiment burocràtic de paperassa i subvencions, tasca ardua per a la que agraïrem ajuda

També tenim un projecte de llibre de recull de treballs arqueològics a la comarca, juntament amb els Museus de Cincorres i Morella i el Grup Guix de Vila-real, que com sempre, només està esperant a trobar els diners en alguna ànima caritativa pública o privada. Si algun soci ens proposa alguna conferència o acte cultural d'interès, que no sigue massa car, també mirariem de fer-lo.

COSTA SANT JOAN, 1
TELÈFON 964 160 336
MORELLA (Castelló)

Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en Corder farcit trufat

Orella escrivana

Diccio-9-ri Espalà-Catanyol Valenyol-Espacià

Retrons!

Les mínimes eren realment màximes: Fenòmen paradoxal que sol ocorre a Fredes quan neva. Faltarà veure si al ple de l'estiu es produeix l'efecte contrari que les màximes arriben a ser realment mínimes.

Definicions

Libertat d'expressió: Possibilitat de dir a tot arreu, sense prohibicions ni coaccions, tot el que està permès.

Veritat: Allò que no s'ha de dir mai, sobretot, si hi ha interessos pel mig.

Decència: ...no m'acabe de sonar...!

Pensaments

- La pau no s'aconsegueix mai amb la victòria; sempre queda pendent la rehabilitació del vençut.

- Si continua sent veritat que la veritat ens farà lliures, haurem de concloure que en som poc, de lliures.

Spam

Amb tot el temps que perdem llevant correu no desitjat i virus informàtics, podríem fer un llibre més a l'any.

Densitòmetre

A la impremta on fan els sobres electorals d'una determinada opció política els cal urgentment un densitòmetre per diferenciar la tinta negra de la tinta grisa, perquè ja no saben vore-ho a simple vista, com la resta de mortals.

Concurs

Si en una fatxada amb un cert valor historicoartístic hi ha tres cartells, endevineu quin és el que *llame l'atenció* pel mal gust i la falta de sintonia.

- el de l'ajuntament
- el d'una entitat de crèdit.
- el de la Generalitat
- el del consolat general de Xipre als Ports i a la Terra Alta

Vos donarem una pista. A les caixes hi ha gent amb criteri i els ajuntaments s'estimen el seu patrimoni.

Preguntes al vent

1.- Com és que els polítics, quan manen, no fan el que havien promès que farien quan volien manar?

2.- Com és que els polítics només tenen clar el que han de fer durant la campanya electoral? Que el poder produeix amnèsia?

Si, a més, endevineu la vila guanyareu com a premi: el nostre reconeixement moral.

Comissió

S'havia de nomenar una comissió per analitzar si els havien dit la veritat sobre les armes de destrucció massiva, quan ja estava tot destruït.

Llengua

De cara a evitar les susceptibilitats en el cas de la denominació de la llengua que parlem de Salses a Guardamar i a les illes mediterrànies proposem dues solucions de sincretisme contrastat: Calencià i Vatalà. Descartem Vacalà perquè recorda massa l'abadejo i cavalà perquè té massa regust actual. També podria servir Cabacià.

Rècord

No sé si està homologat, però el rècord d'incorreccions del llenguatge seguides i, de vegades, amuntades l'ostenten els locutors i locutrius dels incabables actes de les Falles i la Magdalena. Mira que en diuen de barbaritats...!

Fa 15 anys....

Ens queixàvem de l'estat de les carreteres i posàvem com a exemple *la carretera del Forcall a la Mata que té el trànsit dels habitants de la Todolella, la Mata, Olocan, Mirambell i Cantavella (...)* La carretera és molt estreta i està en molt mal estat de conservació (...). A més, falten indicadors, amb el desgavell que això suposa, sobretot per als turistes que visiten Mirambell... Amb tants de cartells publicitaris que col·loquen en algunes carreteres les conselleries i la Diputació! Un cop més es demostra la teoria dels quinze anys, que és el temps que passe entre que denunciem un fet i es posa una solució. El termini és aproximat, perquè Santa Llúcia ja no cau per fora però la Puritat continua igual.

El monogràfic anava dels problemes del sector porquí. A Morella, s'inaugurava la nova biblioteca, la guarderia municipal, i començaven les obres del Centre de Salut a Sant Miquel. El 14-D hi havia vaga general. L'Orella, per allò de la rauxa de la joventut, estava molt crítica amb els polítics locals, el mercat de la droga (perdó, de la tòfona), la companyia de llum, els fantasmes de l'església i fins i tot es posava amb els Reixos d'Orient.

Estudi sobre les carreteres dels Ports

Segons un estudi del RACP (República Automòbil Club dels Ports), abans RACMICO (Reial Automòbil Club de Morella i Comarca), les carreteres es diferencien a simple vista segons l'administració titular de la via.

Així, si hi ha rotondes es tracta indiscutiblement d'una via de la Generalitat, si no hi ha cap i tot són encruaments és de qualsevol altra administració. Si es creuen una via de la Generalitat i una carretera de l'estat se soluciona amb una rotonda partida per a què els de la estatal no giren i els de la valenciana sí (com està manat).

Si l'amplada de la carretera és de 9 metres només pot ser de l'estat, si és de 7 només pot ser de la Generalitat, si és de 6 és de l'estat, per a vergonya dels contribuents, i si és de 5,5 m és de la Generalitat. Si la carretera és entre 3,5 m i 6 m. (excepte la mida standard de la Generalitat de 5,5 m) és de la Diputació i si és variable entre 3 o 4 metres i es va eixamplint i estretint és un camí rural d'eixos que no se sap si són d'Agricultura, dels ajuntaments o la Diputació, perquè ningú en vol saber res. Si la carretera és de 2 metres és que és la carretera de Luco. Que no saps per a on vas?

Si la carretera té un pas a nivell és que te n'has eixit de la comarca, burro!

Si les marques vials estan prou bé és que estàs a una de l'estat o de la Generalitat. Si són roïnes, velles, o senzillament ningú ha decidit gastar-se quatre duros en pintar-les és que és la Diputació, d'Agricultura o dels

ajuntaments. No deuen valdre per a res en cas de boira, pluja o foscor!

Si l'asfalt és bo és de l'estat o de la Generalitat. Les de la Generalitat es distingeixen perquè els pedaços són rectangulars i normalment són en ciment portland. Això té una doble utilitat com a banda sonora per a avisar-te de la propera corba. Si els clots els tape un bon home amb un caldero de quitrà abans de que vinguen els turistes a Pasqua i l'estiu és que és de la Diputació i si els clots no els tapen mai i comencen a fer-se alvenes és que és una carretera d'eixes que no vol ningú i que tampoc tenen ponts als rius. Total, per a què? per a què passe la gent que ha d'anar a la faena quan plou? quina bovada, que no treballen! Total, els animalets no els cal menjar tots els dies i els crios no cal que tinguen mestres...

Si la carretera, en comptes d'asfalt té tota la grava solta estàs a la carretereta rural de Cincorres a la Mata

PUBLICITAT

EL MANTENIMIENTO DE LAS
CARRETERAS ESTÁ
PATROINADO POR LA RET DE
CONSESIONARIOS DE
VHÍCULOS Y TALLERES
OFISIALES DE
CASTELLÓN, TERUEL Y LAS
TIERRAS DEL EBRO.

Si el traçat és nou i pareix que es pot córrer però no s'han gastat un duro en asfalt i vas botant més que a les eleccions és que estàs a una carretera de la Generalitat (o Diputació General) d'Aragó.

Si les cunetes són d'un metre de fondària és una carretera de la Diputació, però es tracta d'un cas excepcional en que l'asfalt està bé. Esta norma té una excepció a Vinaròs, però es tracta de cunetes de dos metres d'ample per a què si

caus amb el cotxe no et vegen des de la carretera i morgues allà mateix per manca d'assistència i et troben al cap d'un any quan passa un tràiler per dins de la cuneta, fent la neteja anual. La cuneta és tan immensa perquè es tracta d'una «nacional»...

Si eres foraster i aplegues al lloc, seguint la senyalització, és que no busques un dels nostres pobles sinó Barcelona, Londres o Salamanca.

En cas de nevada, si circulen de nit uns camions amb llumenetes és de la xarxa estatal. Si no veus llumenetes pot ser que t'hages fotut una morrada o que estigues en una via que es neteja a partir de les 6 del matí. Si a l'hora de dinar no has vist cap camió amb banderetes i llumenetes és que el camí l'has de netejar tu i ja estàs tardant en agarrar la pala.

Si te pareix que t'has enganyat de carretera perquè al mapa ix roja i és molt roïna és que vas per la N232 de Ràfels a la Torremiró o del Pont de Taulas al de la Bóta. Si en canvi, és una carretera patètica però al mapa ix de color taronja, no és que no vages per una carretera de primer ordre autonòmic, és que estàs a l'Aragó. Si per anar de Castelló a Morella per la ruta més directa et fan anar per la CV-151, la CV-10, la CV-136 i la N-232, tranquil, ho estàs fent bé! El que passe que ho fan per embolicar als turistes i vagen a la costa passant per la Jana que és on mor oficialment la CV-10.

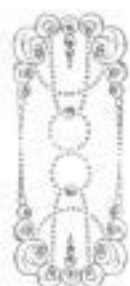
Tots estos criteris són vàlids si la carretera no està en obres, perquè en eixe cas, totes estan igual de malament senyalitzades (la general pot ser una mica millor, no ho negarem...)

Feu un creuament de totes estes dades en una gràfica i coneixeret qui és el responsable de la carretera. Per a conèixer l'estudi complet aneu a www.quinescarreteresxiquet.info.

No a la (qualsevol) guerra (d'allà on sigue)

No a les forces d'ocupació (vinguen d'on vinguen)

Solidaritat (de veres...) amb les víctimes del terror

J A F A T E M P S Q U E . . .

Per Julian Pastor Amela

Els *consumeros* i els corredors

A finals del segle XIX i principis del XX els pobles tenien establert un impost que ere conegut pel *consumo*. Impost que, regularment, es traduïe en arma política quan se solie usar per gravar més als contraris o als adversaris polítics i afavorir els amics. O sigue, que ere un impost arbitrari a base del qual l'ajuntament taxave, segons el seu criteri, el que havie de pagar cada vei.

I, vet aquí, que la cosa es prestave a totes les corrupcions i favoritismes, perquè el que no havia votat el partit que guanyave l'elecció —i normalment tots sabien a qui votave cadascú— ja es podie amanir, perquè al pròxim repartiment del *consumo* li tocarie pagar més del que esperave. Quasi podriem dir que la major part de l'arbitri la pagaven, cada any, els perdedors de les eleccions. Aquest arbitri va ser la substitució de les formes anteriors de recaptació.

Els articles que estaven subjectes al pagament de l'impost eren: el vi, la carn, l'oli, la caça i els animals de corral: gallines, conills, etc., o sigue, gairebé tot el que entrave al poble i, per això, ere necessària una vigilància a totes les portes de la ciutat a fi i efecte de fiscalitzar i cobrar el corresponent en cada cas. Hi havie uns empleats, coneguts amb el nom de burots, situats a tots els portals, que regiraven tot el que entrave per allí buscant sempre aquells articles subjectes a l'impost.

No cal dir les escenes còmiques de trifulgues i empipaments que s'originaven quan sorprenien algú que intentave passar alguna cosa de *matute* —o sigue, sense pagar— i se li exigie, a la millor, un preu que considerave exagerat. Això era tan freqüent com la ràbia que normalment la gent tenie als *consumeros* o burots.

Quan entraven carros carregats d'oli, vi, farina, etc., és a dir articles a l'engròs, anaven directament al filato de consums per a calibrar la quantitat que portaven i

pagar el tribut corresponent. El filato estave a la part superior de la llotja de l'ajuntament, just on després estaven els *serenos*, perquè hi havia un pis passat arran del carrer, una part del qual servie també d'arxiu. Per aquest fet de la presència de l'oficina de recaptació eixe tros de carrer sempre ha segut el Filato i la font de davant de l'ajuntament sempre s'ha conegut com la font del Filato.

El fet que totes les mercaderies que entraven al poble eren una mica més cares que el que es quedave fora per raó de l'impost va propiciar que els hostals que estaven pels volts de Morella foren lloc de reunió de moltes colles d'adults i de jòvens que, els dies de festa, feien cap allí a berenar i passar la tarde jugant a cartes o ballant perquè estave tot més barat.

No serie per gran quantitat, perquè en aquell temps es mirava molt la perreta. Així a Santa Llúcia, la Pedrera, l'Hostal Nou, la Carda, la Venta del Sol, l'Hostal d'en Duella, el Beltran i altres, tot eren tavernetes on els dies de festa la con-

currència ere segura. A més, no ere estrany que alguns, aprofitant el viatge, intentaren passar alguna cosa de *matute* tornant denitet cap a casa.

I quina fartanera es feien per berenar? Un pollastre tomateret o un conillet o, potser, un magret torrat ja que per cadascuna d'aquestes coses no es cobrave més d'una pesseta. O sigue que, es triaven un pollastret per a quatre persones i afegien dos quinzets més per a vi i uns cacaus de postres. Amb menys de dues pessetes berenaven quatre persones. Quin capital comparat amb avui dia! En aquell moment cinc cèntims eren cinc cèntims, vol dir que eixe ridícul import era el preu de moltes coses.

Si tenim en compte, a més, que els teixidors artesans solien guanyar una pesseta diària i els que teixien per a Ginete podien arribar als sis quinzets, està clar que les butxaques no estaven per a moltes alegries.

En fi, es contaven moltes anècdotes dels qui intentaven passar coses sense pagar, enganyant els consumers, com per

1960. Els Srs. Felip Traver i Sabuñeo Segurà amb el carro dels corredors al comer de Sant Julià. (Fotografia cedida pel Sr. Àngel Segurà). Foto: Heriberto Grau.

exemple Panxero que, a les xiques que eixien els diumenges a passejar per Santa Llúcia, els demanava que li passaren cuixes de corder amagades davall d'aquelles faldetes amples que es portaven. El cèlebre Panxero que va anunciar una *corrida* de bous, va vendre totes les entrades que va poder i va desaparèixer sense deixar rastre. Com era natural en aquella època el fet va donar peu al corresponent romanç titulat *La Corrida del Panxero* del qual recordo la tornadeta, que deie:

*Al passar por Vallivana
me encontré con el Panchero,
que se ha ido de Morella
y se ha llevado todo el dinero.*

La oficina de recaptació d'arbitris municipals, on es recaptava el *consumo* després de desaparèixer els *consumeros*, la recordo durant un temps al carrer del Pilar a la casa d'enfront de la capelleta precisament. També va estar justament al Filato. I una de les ciutats on més van durar els *consumeros* o burots va ser València. Molts anys després de la guerra civil encara estaven. Se situaven a l'entrada de les carreteres i a l'estació del ferrocarril i a cadascú que els pareixie li preguntaven:

- Porte alguna cosa de pago?

Pareixia una pregunta prou infeliç perquè, naturalment, la resposta solie ser sempre negativa, però si descobrien alguna cosa que estave gravada i l'interessat no volie pagar, li decomissaven el que fore mentre no pagare. No cal dir els sainets que s'organitzaven en algunes ocasions i com la gent xalava de burlar la vigilància dels *consumeros*, sobretot aquells anys de la postguerra —els anys de la fam de Franco— que no hi havia pa durant llargues temporades i faltaven la gran majoria dels aliments bàsics.

En aquella època vaig anar prou assíduament a València i també passava, d'*estrangis*, el que podia per als meus germans que hi vivien. Clar que no ere en gran quantitat, llandes d'oli, un poc de farina, etc.

Però la gent de la capital no tenie més remei que anar a buscar els aliments on

n'hi havia, és a dir, pels pobles de la rodalia i entrar-los com podien a València. Tenint en compte que no eren sols els *consumeros* els qui podien rebentar-te el viatge sinó que, a més, estave la fatídica Fiscalia de Taxes que, com una colla de llops, si t'enxampaven no només et decomissaven la mercaderia sinó que damunt t'imposaven una multa i et fixaven com a estraperlista. Quantes voltes vaig vore, arribant a Castelló amb el tren, procedent de València, com la gent tiraven paquets per les finestres dels vagons quan, ja prop de l'estació, corrie la veu que estaven els de taxes esperant-los, per vore quants estraperlistes podien atrapar.

El més xocant de tot allò ere que quan deien que un article estave intervingut, ere el mateix que dir que no n'hi havia i l'havies d'obtenir d'estraperlo. D'altre modo no es podie trobar enlloc. I quan es va dir que no hi havia res intervingut, automàticament, ja es trobave de tot; no en gran abundància, però si almenys el necessari. Van ser coses que és millor oblidar!

A Morella, quan ja es va acabar la recaptació del *consumo*, o potser un poc abans, es va posar en marxa l'arbitri de peses i mesures. Un servici que es contractave a l'ajuntament per part d'alguns particulars, mitjançant el qual aquests s'encarregaven de recaptar tot el corresponent al que era el *consumo* —més o menys— abonant a l'ajuntament la quantitat estipulada per la qual havien quedat com a millor postor a la subhasta pública del servici. Els arrendataris del servici eren els Corredors que, a primeries amb un carro i després amb un camionet oferien el seu servici a tot el poble.

Tenien varies obligacions o faenes. Les principals eren:

La primera, proveir del pes oficial tot el mercat els diumenges i dijous. Els pesos eren de ferro i tenien el joc de peses corresponent amb peces de 2 kg, 1 kg i una de mig com a mínim,

Per cert que estes peses, cada volta que feien una pesada, les deixaven caure a terra violentament i, quan van canviar el pis dels porxes per posar taulellets de portland, als llocs on repetidament caïen les peses, es van anar trencant i encara es poden vore als porxes el quadret que s'ha hagut de reomplir en substitució dels quadronets trencats.

Els magatzem dels pesos estave al que ara és el carreró del Call, on estan els dos pilars més junts de tota la Plaça, que sostenien els ferros del llop. No fa molt que van desaparèixer. Servien per a pen-

jar els caps de les alimanyes que els masovers aconseguien matar. En aquells moments no hi havia espècies protegides, més bé al contrari, quan algú portave el cap d'un llop —segur que n'hi haurie—, de rabosa, de senglar, de gat serval, etc., l'ajuntament el gratificave d'acord amb una escala de premi ajustada a la perillositat de l'animal mort i el cap es penjave als ferros de la Plaça perquè tot el poble se n'assabentare.

Tornant al magatzem dels pesos; també s'havien guardat a un local que hi havia als baixos de casa de l'escolà de l'església arxiprestal, —cantонера a la calçada del Placet—, al carrer del Pes, que té el nom precisament per això.

Una segona obligació dels corredors ere, després de haver repartit el pes corresponent a cadascun dels venedors de la Plaça, quedar-se allí tot el mati de diumenge i del dijous, amb la romana, la barra i una bona corda per atendre els compradors que s'abastien a l'engròs al mercat de Morella per anar després a vendre-ho als pobles de la comarca. I cal dir que els Corredors es passaven el mati amunt i avall atenant a tots arreu.

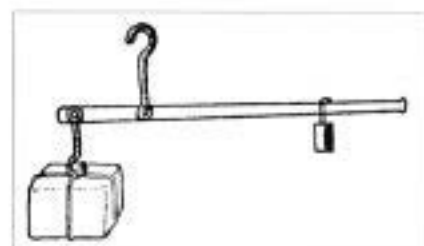
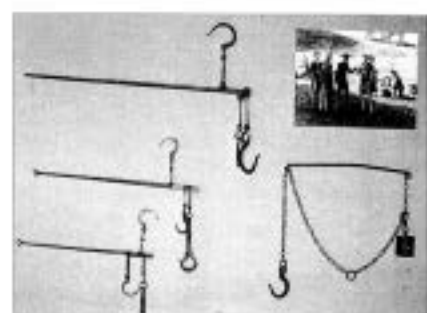
A més d'això, no paraven cap dia de la setmana atenant a tots els qui els requerien, sobretot al bon nombre de fàbriques tèxtils que tenie Morella, transportant les fardes de productes manufacturats al despatx central del ferrocarril del nord que estava combinat amb la Hispano Suïza del Maestrazgo.

Portaven un joc de campanes al cabestre del matxo que servien de senyal i avís de la seua proximitat per si algú els poguere necessitar. Prestaven un servici molt útil per a tot el veïnat i pels treballs de trasllats pesats i llandosos, ells eren una gran solució.

Aixina, quan un rècula de matxos descarregave carbó pel poble, els corredors acudien a posar sarió per sarió i casa per casa. El mateix feien quan descarregaven l'oli o el vi per a les tavernes.

Van ser sempre una institució característica de Morella.

Segurament el progrés, les condicions de la vida actual i, sobretot, el tancament de tantes fàbriques tèxtils oblidades, han segut la causa de la seua desaparició.

CAFETERIA - RESTAURANT

Rourera

Tel. 964 160 308
MORELLA

**MARISCOS I PEIXOS FRESCOS TOTS
ELS CAPS DE SETMANA**

des de 1970!

ESPECIALITATS PER ENCÀRREC:

Cabridet al forn
Truita farcida
Perdiu amb col
"Puchero" casolà

EL MILLOR DE ROURERA: LA SEUA CLIENTELA

Al Sr. D. José Martí y Cabot
Del comercio
en
Mo.

Sra. Viuda
MADRID
18

Sr. D. Antonio Cabot y
del comercio

Comité de Fomento
de Almería
Sr. Alcalde Constitucional
de
Morella.

**ELS PORTS
SENSE
PEDRERES**